

РАДОВАН ВЛАХОВИЋ

ДВЕ ПРИЧЕ*

ЗАКЛОП ЈЕ ЗАКЛОП

Прошло је више од недељу дана како му деца воze жито. Љуба је час излазио на сокак, а час улазио у авлију и обилазио око камаре загледајући је са свих страна и чинило се као да нешто проверава терајући, махањем шеширом, живину која се код подине купила. А онда би, опет, са рукама на леђима, навратио до мале куће у дворишту где је Марија, на зиданом шпорету, кувала, у лонцу од 12 литара, пилећи паприкаш с кнедлама и грашком, а на столу јој је кисло и надлазило тесто од 'лебног брашна од ког је требало да развије гибанчице. Љуба је прилазио шпорету да види да л' је ватра добра и да л' су *чайурје* довољно суве. Узимао је по један *чайур* у руку, загледао га, мрштио се, бацао га на земљу крај осталих и одлазио на сокак. Марија га је гледала и чудила се, али му није ништа говорила, већ је настављала да љушти краставце стављајући на чело по неки већи окрајак како би га мало расхладила. У кујници је иза њених леђа била велика плетена од прућа 'лебара, а крај ње са друге стране је била катланка у чијем великом баграчу се лагано грејала вода да *радени* вечерас, кад дођу из поља, могу да се оперу, а онда да седну да сви заједно вечерају. „Љуба је малко нервозан”, мислила је у себи Марија, „не мож' да дочека да се направи венац и да киту са житом метне за икону”. Она је журила да све око кувања постигне, јер друштво је велико, а сви *ћегу* доћи гладни. Марија је волела да своју децу *на'рани* и стално је говорила: „Ако можеду да радиду, можеду и да једу”. Трeбало је да остави једну од снаја да буде *шњомена* ту око вечере, али, ето,

* Одломци из романа у рукопису *Љуба*.

Љуба је каз'о „да сви иду напоље и да грабу од времена, јер ако се окиша, пропашће усев, а целе године га чекаш ко озебо сунце”. Водила је рачуна, кад је положила ватру, да не жари пуно, јер онда кроз оцак може да излети покоја варница, па да се упали камара са пшеницом. И данас, након више од пола века од како се удала за Љубу, умела је да слуша као првог дана кад су је од оца и матере довели у његову кућу. Ред се знао, старешина се слуша без поговора: од распореда *ди* ће се и шта који дан радити, до тог шта ће се кад и који дан кувати. Кад се живи у заједници, „неко је моро о свему да води рачуна и неког су сви морали да слушају, тај неко се звао старешина”, а Љуба је био прави старешина. Она је то знала и није се томе противила, већ се трудила и водила рачуна да буде прва која ће га у свему послушати, а тако је и децу научила.

Љуба је *на сокаку*, у *крај куће*, под јабланом, на балвану, завио и запалио цигару. Није му пријала, а и нешто га је гушио овај нови дуван. Био је јак и некако пресан. Гушио га је, а он је ипак пушио. Онај лањски су попушили, ту некако пред вршидбу, а ово је нови, овогодишњи, био је сув, ал' изгледа није довољно одстојао да добије прави укус. Преко пута је видео да неки човек одлази од Драге *Бешлиној* држећи преко уста неку крпу. Тај је сигурно вадио зуб. Драга Бешлин је био његов први комшија, бербер по струци, а у оно време научио је и да вади зубе и *имо је ње кљешће сас којим се њо радило*. Драга је са женом Десом имао два сина и ћерку. Ћерка му је *учила школу*, а старији син Јоца је бербер и бећар, женио се неколико пута и то углавном кад се опије, а млађи Светозар је био у логору и једва је живу главу извукао. Са друге стране, пред дућаном Илије *Радојчиној*, видео је да стоје неке жене и нешто разговарају. Из правца Дојчићевог бунара, Милинка Гузанова је *на обраницу* носила два *шавоља* воде за пиће. Њен муж је био *шнајдер* и упирали са друге стране сокака *џруниј* у *џруниј*. Звали су је мајсторица, као што су све мајсторске жене у селу звали, а мужа Ђуру су звали Мајстор Ђура и говорило се да је он најбољи *шнајдер* за *џромби* капуте у целом селу. После подне је било врело, а тмурно, и чинило се да зачас, како то лети бива, може да се изокрене, да загрми и да пљусне. *Сокак* је био на тренутке празан, а онда се из правца Иве *Цуциној* куће чуло рикање телета, јер они су увек држали краву што иде сваки дан у поље, а и за разлику од других у комшилуку, они су поред Славка *Будициној* имали најбољу земљу *на сџаро* за коју се говори да је некада, у оно време, припадала Чарнојевићима и та је земља најбоље од свих у атару рађала. Говорило се: „Наопако да посадиш, оно никне и роди”. Љуба није претерано *воло да њера комшилук*, али се са свим комшијама *добро живио*, а са Ивом је био раније и у *џалу са сувачом*, док Констан-

диновићи нису подигли *млину на њару*, и кад су сви почели да иду у нови млин, они су онда сувачу покварили, једино је камење остало од ње, а грађу су поделили, и Боново *црејоће*, док су остатак дрва узели да заграђују свињце и корлате за овце. На цркви је избило равно четири сата, а Љуба подиже шешир и почеша се по, на нуларицу ошишаној, глави. Цело село је мирисало по летњој спарини, а са јаблана су се чуле кумрије. Љуба је погледао у правцу Ритаровог ћошка, а тамо је на пању седео *’Лександор* Ритар и гледао на *сокачић* одакле су се чула кола. Није му се ишло до *’Лександора* да разговара са њим, још *јегаред* је бацио поглед у правцу Констандиновића млине и Карине кафане, кад примети са *’ладне* стране, са накривљеним шеширом, брата Милића како се гега из кафане. Сачекао га је да стигне до куће, која је била одмах ту до његове, а онда изашао пред њега:

– Јер се то тако ради, старешина? – у шали ће Љуба.

– Ја немам за кога да течем и могу како оћу – у шали ће Милић.

– Можеш како ’оћеш, ал’ не можеш докле оћеш. Весела, Жарко и Драгутин су на радњу, а ти у кафану.

– Они иму мушко дете, па им треба капитал. А ја сам мени створио за мене да имам, а они нека се за њино стару. Ајд’ уздравље! – и Милић отвори врата и уђе у *авлију*.

Љуба је остао на улици чудећи се свом рођеном брату који, за разлику од њега, осим о себи, није ни о ком другом водио рачуна. Љубина деца су Милића звали Чича, а *Милићова* деца су Љубу звала Чика. Љуба је имао два сина и три ћерке, а Милић је имао пет девојака, а био је жењен са три жене и све три су биле девојке кад се оженио, а са две је имао ћерке. Док је са трећом имао сина који је још *дејтејом* умро и она више није могла да рађа и млада је умрла. Љуба се окрене и оде према својој кући, још мало је одстојао да види Раду *Будициној* који је са возом снопова жита пролазио крај њега друмом, јавио му се дизањем руке према ободу шешира, а онда је ушао у *авлију* и прво је обишао камару са житом са свих страна, а успут је проверио да ли је велика *лоџира* добро наслоњена и да л’ добро држи кад његови *радени* дођу и кад треба да *најраву* заклоп на камари, а онда је лагано кроз *авлију* отишо у другу *авлију* *ди је сегдио* његов млађи син Јефта, чије жито је било већ овршено и већ је било *саденуџо* у камару. Обишао је и око Јефтине камаре, а онда, успут, навратио је у шталу да види *џиџа* *раду омади*, а онда је отишао до свињца *ди је била једна фришко оџрашена крмача сас џрасицима*, а у другом су била четири *рањеника*. Успут му је петао голошијан кренуо под ноге и Љуба дигне руку на њега и подвикне: „Иш, битанго једна, најо се жита па побеснио!”, а око камаре су биле квочке са пилићима које су весело чепркале,

квоцале и училе пилиће да кљуцају отршке од пшенице. Љуба и' је мало гледао, а онда поправи шешир на глави и промрмља: „Јејте ви, само јејте, све ће вас Олга у супу!”

Љуба је имао два сина и три кћери. Синови су му били у заједници са њиме све до пред рат, кад је млађи Јефта изашао из куће и поделио се, док је старији син му Рада остао у кућу. Терке су се поудавале, *једна у Иђош, једна у село, а једна се угала у Кумане*. Кад су се делили, Јефти су нашли кућу, ту одмах иза ћошка, тако да су Јефтини и Радини *џрунџови* упирали једно у друго и делила и' је *дера* на којој су била врата, тако да се могло за потребу пролазити из *авлије* у *авлију*. Браћа су заједно радила све крупније послове, а имали су заједничку и машину косачицу и рољу за ваљање и ситњење земље.

Љуба се онда врати у друго двориште, оде до сламе да види матору крмачу, која је тамо била затворена, а у задњем делу, чело сламе, био је везан пас, који се звао Бундаш. У један мах, Љуба је хтео да оде да провери да ли има воде, а онда се предомисли и оде до огризина где је једна пиргава кокошка сваки дан сносила по једно јаје, а онда су се и друге кокошке *намлечиле* да ту носе. Чуо је да какоћу, па да успут, кад је ту, покупи и јаја. Са друге стране огризина, видео је кроз *грой* мајсторицу Милинку како преврће јастуке и јоргане које је изнела на сунце да се сунчају. Са друге стране, у башти, Мара Станаћева је нешто окопавала и плевела, а крај ње је, мало даље, ћерка Бојана, девојчурак од дванаестак година, брала рибизле. Љуба је покупио јаја и ставио их у шешир, па је кренуо ситним корацима према кући водећи рачуна да се негде не саплете па да их полупа. Иза њега је, из правца *башће*, Бундаш тужно *џровириво*. Није се заустављао ни код другог свињца, ни код обора са *шиљежадима*, ни код шталских врата, већ је ишао право у малу кућу, одакле се вијорио, из два оцака, дим и одакле су већ замирисали, помешани са мирисом паприкаша, први гибањци. Стао је на врата, онако као дечкић, са шеширом пуним јаја и кад га је видела, Марија се осмехнула, једнако водећи рачуна да јој гибањак не загори, и упита га:

– Је л' има јаја, деда?

– Како не би било – одговори јој Љуба смешећи се – кад ће бити јаја ако не у жито радње. Него, де, држ' овај шешир.

– Не могу, загореће ми гибањци, имаш тамо шепру на долов, па и' тамо метни – и док је Љуба одлагао једно по једно јаје, каже му Марија:

– Била је Смиља Јовина.

– И шта 'оће?

– Ништа, већ само да каже да ћемо сад заратити сас Русима.

– Откуд она зна?
– Јова је чуо од Васе Шинтера.
– О, баграч му Шинтеров, откуд он то зна?
– Каже, послали су депешу из среза у Месни одбор, а он је њин, па му све кажу.

– Нема, жено, од те приповетке ништа. Јер нисмо ми пре неку годину те Русе, ко род рођени, код нас у кућу примили и ранили и пазили? Јер нам нису сву сланину појели и сво вино попили? Јер нису њини коњи сву детелину нашу појели, па ми готово да нисмо имали да изранимо нашу стоку? Него, мани се ти тог чула–казала, него пеци те гибањке, сад ћеду сас возовима доћи наши. Камара се мора вечерас површити, јер видиш како се од рита облачи. Сваки час може да плусне.

– Мето је Рада поњаву одозгорена – опет ће Марија.

– Поњава је поњава, а заклоп је заклоп. Него, пеци те гибањке, а ја идем да отворим капију и да их чекам на сокак.

КОЈЕ ТЕЛЕ СИСА, НЕ МОРА ДА ПАСЕ

Већ се полако *сјучићало* вече, кад је заклоп на *камару* напратљен и кад је камара, као за изложбу, површена тако да може да издржи и највећи плусак, а да не покисне. Преко врха су ставили велику куделјну поњаву за сваки случај, а преко њих *на врице* су везали *циље* и пребацили преко да, ако дуне ветар, не однесе поњаву. Мушкарци су завршавали послове око камаре, а жене су спремале, заједно са Маријом, тањире, хлеб и све остало за вечеру. Љуба је све време ишао око камаре и загледао како стоји, док је трајало површивање. Рада је имао два сина, Драгу и Љубу, а Јефта је имао исто два сина, Жарка и Живу. Једино Драга је био свеже, те зиме, чим се вратио из војске, ожењен из Павлове куће. Љуба је говорио Ради кад се Драга вратио из војске: „Немој, Радо, да му дајеш шест недеља, а да је неожењен!” Рада га је послушао и отишао је код удове Зорке Павлове и испросио за Драгу њену најмлађу ћерку Тасику. Други Радин син се звао Љуба, по деди Љуби, и ишао је у Трговачку академију и био је спреман за чиновника, док је Драга, од детињства, спреман да остане у кући и да буде паор. Јефтина деца су била млађа од Радине, обадвоје су ишли у школу, ту у селу. Јефта је био ожењен из Фаркићеве куће из Меленаца, а Рада из Секулића куће из Кумана. Јефтина се жена звала Олга, а Радина Милена. Обичај је био да нова млада, ако има млађе деверове, сваком од њих да понеко посебно име. Тако је Тасика Љубу звала Бака, Жарка је звала Баја, а Живу, као најмлађег, звала је Злата. Већ је било скоро вече, кад су сви завршили послове и кад су опрали руке

и умили се, стоку намирили и кад су сели за велики, под дудом, *асџал* крај мале куће да вечерају. Паприкаш је био са младим пилећим месом и са кнедлама, а Марија је умела да направи гибанчице *на лисџове*. Љуба је извадио две олбе вина, што се чувало, да окрепи *рагене* кад се жито коси. Породица је била на окупу и сви су некако били срећни и задовољни. Љуба је седео у прочељу и наливао је свима вина, а Рада је *секо лебац и делио комађе регом*. Јефта и Драга су седели један до другог и пушили.

– И како је било? – упита Љуба кад су сви помало напили вина.

– Покварила се везачица на машину – рече Рада.

– И шта сте онда радили?

– Ништа. Жарко оправдио.

У то се убаци Милена:

– Ти, Радо, јеси од сваког створа, ал’ те је Жарко данас над-машио.

И Милена са усхићењем исприча како је Жарко, само са кљештима и чекићем, направио да везачица ради.

– Мани, Милена, немој га фалити – убаци се Јефта у жељи умањи значај Жаркове мајсторије.

– Милена је у праву – убаци се Олга – да се Жарко није сетио шта треба да уради, питање је да л’ би данас завршили косидбу.

– О, Жараћ мој, па кад је тако, можеш и ти попиту једну чашу вина, ко прави мајстор – и Љуба му наспе.

– Немој, Чико – убаци се Јефта – млад је он још за чашу.

– А није млад да оправди машину косачицу, ’ајде само, пиле моје.

– А кол’ко је било крстина?

– Близу осамдесет – рече Рада.

– А ко је дено возове? – упита Љуба.

– Бата и Чича – убаци се Љубомир.

– Осамдесет крстина треба и саденути – настави даље Љуба – нико из нашег комшилука није доно таке возове сас житом. Гледо сам данас кад је прошо Рада Будишин, његов воз је био упола мањи.

– Сигурно његова Мара није могла да му набаца – убаци се Милена – а да видиш ти, Чико, кад су Таса и Жарко почели да се такмичиду који ће више да баци, а Жарко све виче „Ајде, снајнице!”, а Таса се богоми не да.

– Ја сам рано без оца остала, па сам код моје матере свашта од тешки’ послова научила да радим. Браћа су била у војску, а ми смо девојке све морале да радимо и ништа нам није било тешко.

– Знао је Рада ди ће ићи да проси девојку – убаци се Јефта.

– А шта су радили Жива и Љубиша?

– Ми смо грабили и вукли смо снопове у крстине – преко залогаја гибанчице ће Љубиша.

– Кад овршемо жито и кад дође Свети Илија, добићете новаца да купите кретоша.

– Је л’ си био, Чико, данас код Радујкови’ да видиш кад може њин треш да дође? – упита Јефта.

– Ја сам био код Радујкови’ данас – наједном се појави Милић. Био је добро расположен и онако са накривљеним шеширом и са завијачом у устима, пре је личио на неког бећара сеоског, него на човека у озбиљним годинама.

– Радујков треш се покварио и поче је јутрос код Брандићови да меша плеву и жито, тако да га опраљу и неће бити готов можда до сутра зајтро.

– А откуд ти то све знаш? – брецну се Љуба на брата.

– Милић све зна шта се у село ради.

– Ајде, Чичо, да вечераш, ако ниси јео – убади се Милена и устане од стола да донесе још један тањир.

– Које теле сиса, не мора да пасе – јетко ће Љуба на брата.

– Да вечерам нећу, а вино ’оћу – и Милић седе на једну клупицу поред, узе чашу и полако отпије.

– Је л’ сте чули шта још има ново? – упита.

– Нека, да сад вечерамо, па ћеш после диванити шта има ново – заустави га у причи Љуба, а и сам није могао да поверује у оно што је Марија чула од Смиље да ће се заратити са Русима. Да не квари задовољство што су његова деца све на време и како треба урадила, Љуба све окрене на шалу и тако је било до краја вечере, а кад су момци отишли, жене су узеле да распремају сто и да перу судове, а за столом су остали само Љуба, Јефта, Рада, Драга, и Милић им се прикључи. Љуба у међувремену извади још једну олбу вина.

– Ајд сад кажи шта си у село чуо.

– Овај наш се окрено против Руса – Милић није волео Броза и никада му ни име није помињао, већ је говорио стално *овај наш*.

– И Руси су кренули и за који дан ћеду бити на мацарску и румунску границу.

– Ди си то чуо, Чичо? – упита га Рада.

– Читали су људи у новине, а ја сам чуо од Јолета Исаковог. А кажу да је било и на радио и млинари су слушали у млину на радио. Сви само о том приповеду и кажу да ће бити мобилизација поново.

– Неће то бити баш све тако – успротиви се Јефта – договорићеду се.

– Нема договора, јер је баћушка казо *њейи*, а ја валда знам ко је баћушка, три године сам тамо робово – каже Милић.

– Ти робово – јетко ће Љуба.

– Нисам робово, ал’ познајем оне што јесу и шњима сам попио више вина него неко воде.

Рада и Јефта су се погледали, Љуба је ућутао, а Драга, како је као млађи водник зимус отпуштен из војске, наједном се окуражи:

– Неће то бити тако, Чичо, јер имамо и ми војску, па ако треба, и бранићемо се.

И тако су седели још неко време, испушили су још по неколико завијача, а онда Љуба устане и прекине сваки разговор.

– Време је да се иде у крпе, сутра треба рано устати. Кад се жито ради, онда се не седи до јације.

– Ај, Милићу, чекаћеду те Жарко и Весела.

– Ви мени не верујете, а видићете како ће страшно да буде. Живи били па видели, ко осване сутра.

– Ћути, Милићу, и мани се ти твоји’ приповедака, иди да спаваш. Немој кварити овако лепо вече.

И Милић оде, а Јефта оде кроз *авлију* у своју кућу, Рада са Миленом оде у велику кућу, а Драга са Тасом оде да легне у собицу поред мале куће.

Љуба је лети волео да спава у конку, док је Марија спавала у *стѐражњој* соби заједно са унуком Љубишом.

Кад су се сви разишли, а било је већ близу десет увече, Љуба је још једном прошетао око камаре и по дворишту да види да ли је све у реду, а онда је сео на свој стари кревет, што је зашкрипао јетко и болно, као да је слутио неку несрећу. Извадио је чарapu са дуваном, завио је још једну, скинуо гуњ и шешир, и онако обучен је легао, са цигаром у једној руци, док је другу ставио под главу. Ноћ је била блага, јулска, летња, желео је да се смири и да, кад испуши, заспи, али сан му се никако није навлачио на очи.